

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ
ТА СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИFEATURES OF ASSESSMENT OF FINANCIAL RELIABILITY
AND STABILITY OF INSURANCE COMPANIES OF UKRAINE

У статті розглянуто особливості фінансової надійності і стійкості страхових компаній. У широкому значенні надійність та стійкість свідчать про спроможність об'єкта, системи виконувати свої функції, незважаючи на вплив ендогенних і екзогенних факторів. Головними завданнями розвитку страхування залишаються підвищення фінансового стану, рівня інвестиційної привабливості страхових компаній, платоспроможності, розвиток сучасної інфраструктури страхового ринку тощо. Особливу увагу необхідно приділити підвищенню фінансової надійності страхової компанії. Її достатній рівень є запорукою ефективного функціонування страховика та високого ступеня довіри серед клієнтів та населення у цілому.

Ключові слова: страхові компанії, страховики, страховий ринок, фінансова надійність, фінансова стійкість, стабільна діяльність.

В статье рассмотрены особенности финансовой надежности и устойчивости страховых компаний. В широком смысле надежность и устойчивость свидетельствуют о способности объекта, системы выполнять свои функции, несмотря на влияние эндогенных и экзогенных факторов. Главными задачами развития страхования остаются повышение финансового состояния, уровня инвестиционной при-

влекательности страховых компаний, платежеспособности, развитие современной инфраструктуры страхового рынка и т. д. Особое внимание необходимо уделить повышению финансовой надежности страховой компании. Ее достаточный уровень является залогом эффективного функционирования страховщика и высокой степени доверия среди клиентов и населения в целом.

Ключевые слова: страховые компании, страховики, страховый рынок, финансовая надежность, финансовая устойчивость, стабильная деятельность.

The article discusses the features of assessment of financial reliability and stability of insurance. In a broad sense, reliability and stability indicate the capacity of the facility systems to perform their functions in spite of the influence of endogenous and exogenous factors. The main tasks of insurance development are improving the financial status, level of investment attractiveness of insurance companies, solvency, development of modern infrastructure of the insurance market, etc. A special attention should be paid to improving the financial reliability of an insurance company. Its sufficient level is the key to the effective functioning of the insurer and high degree of trust among customers and of the population as a whole.

Key words: insurance companies, insurers, insurance market, financial reliability, financial stability, stable activity.

УДК 368

Косарева І.П.

к.е.н., доцент кафедри фінансів та кредиту
Харківський інститут фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету

Лисенко Д.Д.

студентка
Харківський інститут фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету

Постановка проблеми. Із розвитком страхового ринку посилюється значення визначення ступеня надійності та платоспроможності страхових компаній, оцінки їх фінансового стану та результатів. Однією з передумов формування в Україні повноцінних ринкових відносин є підвищення ролі страхових компаній як однієї з ключових ланок у системі господарювання, тому об'єктивною необхідністю є конкретизація понять «фінансова надійність» та «фінансова стійкість» страховика та розроблення методики їх оцінки, базою яких має бути обґрунтоване трактування економічних категорій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теоретико-методологічних засад оцінки фінансової надійності страхових компаній займалися такі провідні науковці, як: І.Ю. Кисельова, О.О. Сосновська, Н.П. Мазур, О.А. Бойко, Н.О. Шишпанова, Т.В. Шкарлет, Н.М. Внукова, Л.А. Орланюк-Маліцька, В.Д. Бігдаш, О.В. Мурашко, Т.А. Федорова, І.П. Денисова, Д. Хемптон, Л.В. Ширинян та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження, аналіз та розроблення методичних рекомендацій щодо оцінки фінансової надійності та стійкості страхової організації в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Страховий ринок – це особлива сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає специфічна послуга – страховий захист, формується пропозиція і попит на неї. Створення ефективної системи захисту майнових прав та інтересів окремих громадян, підприємців і підприємств, підтримання соціальної стабільності у суспільстві й економічної безпеки держави неможливі без функціонування потужного ринку страхових послуг. Окрім того, страхування є важливим джерелом акумулювання коштів для подальшого інвестування в реструктуризацію економіки [2, с. 154]. Воно значною мірою звільняє бюджет держави від тягаря витрат на відшкодування збитків, що мають місце внаслідок природних катаклізмів, катастроф, нещасних випадків, захищає підприємців від різноманітних ризиків, забезпечує підтримку рівня соціальних стандартів громадян. У цілому страхова діяльність належить до найприбутковіших видів світового бізнесу. Аналіз стану страхового ринку України за останні роки (2015–2017) показав, що він залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків.

Загальна кількість страхових компаній в Україні на 30.09.2017 становила 296, у тому числі страхових компаній life – 34, страхових компаній non-life – 262, (в аналогічному періоді 2016 р. – 323 компанії, у тому числі страхових компаній life – 43, страхових компаній non-life – 280; в аналогічному періоді 2015 р. – 368 компанії, у тому числі страхових компаній life – 50, страхових компаній non-life – 318). Більш детально динаміка страхового ринку представлена на рис. 1 [3]. Отже, існує досить стрімка динаміка скорочення чисельності страхових компаній в Україні. Стримуючим чинником діяльності українського страхового ринку є те, що він знаходиться в досить складній та суперечливій ситуації, оскільки одним із головних факторів впливу нього є фінансова криза. Загалом стан страхового ринку України за останні роки характеризується динамічним скороченням діяльності страхових компаній, погіршенням фінансового стану платоспроможності та надійності, що супроводжується зменшенням їх кількості, скороченням напрямів страхової діяльності та зменшенням обсягів страхових операцій.

Визначальними рисами поліпшення стану страхових компаній у період кризи є: активний пошук інформації про тенденції і прогнози, рішення і дії колег на страховому ринку за аналогічних ситуацій у минулому; прийняття рішень в умовах невизначеності; дефіцит часу, ресурсів та досвіду діяльності в подібній ситуації та найважливіше – підвищення стійкості страхових компаній. Тобто першочерговою необхідністю страховика під час кризи є не ресурси, а інформація. Водночас головними завданнями розвитку страхування залишаються підвищення фінансового стану, конкурентоспроможності, платоспроможності, рівня інвестиційної привабливості страхових компаній, розвиток сучасної інфраструктури страхового ринку тощо. Особливу увагу необхідно приділити підвищенню фінансової надійності страхової компанії, оскільки її достатній рівень є запорукою ефективного функ-

ціонування страховика та високого ступеня довіри серед клієнтів та населення у цілому.

У вітчизняній літературі відсутній єдиний підхід до визначення терміну «фінансова стійкість страхової компанії». Проблема дослідження сутності даного поняття пов'язана, по-перше, із визначенням повноти трактування категорії фінансової стійкості і, по-друге, з отождненням фінансової стійкості страхової компанії з такими поняттями, як «фінансова надійність» і «фінансова безпека страхової компанії» [5, с. 150]. Поняття «фінансова стійкість» походить від англійського financial stability (фінансова стійкість або стабільність). Термін «стійкість» можна трактувати по-різному, наприклад як здатність будь-якої системи підтримувати певні властивості та характеристики на незмінному рівні. Тлумачний словник Даля визначає стійкість як спроможність суб'єкта або предмета вистояти супроти сили, встояти, не поступитися чомусь; Словник української мови – як «здатність довго зберігати і проявляти свої властивості, не піддаватися руйнуванню, псуванню». У широкому значенні стійкість свідчить про спроможність об'єкта, системи виконувати свої функції, незважаючи на вплив ендогенних і екзогенних факторів. Таким чином, поняття «стійкість» є близьким за значенням до понять стабільності, постійності, сталості, надійності. Така етимологічна спорідненість призводить до їх отожднення, що ускладнює розмежування таких економічних термінів, як «фінансова стійкість», «фінансова стабільність», «фінансова надійність». Існує багато варіантів визначення поняття «фінансова стійкість страховика», і різні автори трактують його по-своєму. Декілька з них представлені в табл. 1.

У результаті проведеного аналізу можна виділити три основні науково-методичні підходи до систематизації таких понять, як «фінансова стійкість», «фінансова надійність» та «фінансова безпека» (рис. 2) [5, с. 151].

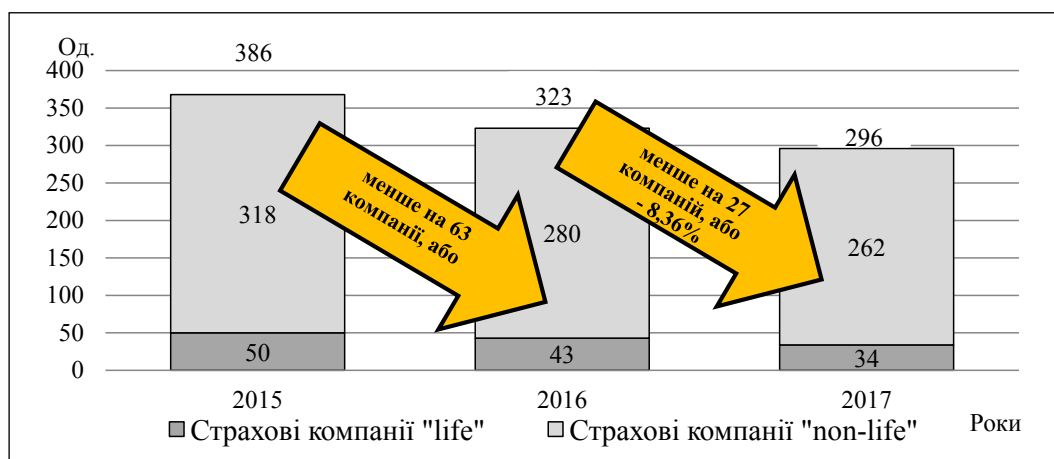

Рис. 1. Динаміка страхового ринку за аналогічний період 2015–2017 рр.

Узагальнення авторських підходів до визначення поняття «фінансова надійність»

№	Автор, джерело	Визначення	Ключові слова
1.	Тлумачний словник Даля	спроможність суб'єкта або предмета вистояти супроти сили, встояти, не поступитися чомусь	спроможність вистояти супроти сили
2.	Словник української мови	Здатність довго зберігати і проявляти свої властивості, не піддаватися руйнуванню, псуванню	не піддаватися руйнуванню, псуванню
3.	О.В. Козьменко, О.В. Кузьменко	здатність системи підтримувати основні характеристики на стабільному рівні в умовах коливань ринку, адекватно протистояти впливу зовнішніх факторів і забезпечувати довгострокову динамічну рівновагу	система, що підтримує основні характеристики на стабільному рівні
4.	Л.О. Орланюк-Малицька	«платоспроможність страхової компанії» або «платоспроможність страхової організації» в часі з дотриманням умови фінансової рівноваги між власними та залученими коштами	платоспроможність страхової компанії або платоспроможність страхової організації
6.	Л.В. Шірінян	здатність страхової компанії зберігати наявний рівень платоспроможності впродовж певного часу за можливих несприятливих зовнішніх та внутрішніх впливів на фінансові потоки	несприятливі зовнішні та внутрішні впливи
7.	А.Е. Жеребко	здатність страхової компанії зберігати наявний рівень платоспроможності впродовж тривалого часу і за суттєвих впливів, використовуючи для цього фінансовий, технологічний або управлінський потенціал	фінансовий, технологічний або управлінський потенціали
8.	О.О. Шевчук	здатність страхової компанії зберігати нормальний стан фінансових потоків під впливом незначних збурень зовнішнього середовища, постійне збалансування або перевищення доходів над витратами по страховому фонду в цілому	постійне збалансування страхового фонду
9.	А.А. Кудрявцев	забезпечення такої структури дохідності та ліквідності вкладень, яка мінімізує технічний ризик страхування	мінімізація технічного ризику
10.	В.В. Глущенко	такий стан фінансових ресурсів страхової компанії, який забезпечує платоспроможність і подальший розвиток організації в умовах ризику, пов'язаного зі страховим захистом суб'єктів ринку	страховий захист суб'єктів ринку

Таким чином, можна зробити висновок, що фінансова надійність страховика – це платоспроможність страхової компанії або платоспроможність страхової організації, яка здатна виконати свої зобов'язання за несприятливих зовнішніх та внутрішніх впливів, використовуючи для цього фінансовий, технологічний або управлінський потенціал та постійно збалансовувати свої страхові фонди і мінімізувати технічний ризик, щоб забезпечити страховий захист суб'єктів ринку.

Отже, згідно з першим підходом, поняття фінансової стійкості та фінансової надійності ототожнюються та можуть рівноправно використовуватися (В.Д. Бігдаш, Д. Бланд, Н.М. Внукова, О.Д. Вовчак, Ю.М. Дьячкова, С.С. Осадець, О.В. Марушко).

Відповідно до другого підходу, фінансова надійність визначається вужче, ніж фінансова стійкість, та є його похідною (І.С. Іванюк та Н.В. Ткаченко). На думку зазначених науковців, необхідною умовою фінансової стійкості є не лише платоспроможність страхової компанії, а й її фінансова надійність. Тобто страхова компанія, що є фінансово надійною, не обов'язково буде фінансово стійкою, а фінансово стійка завжди буде фінансово надійною.

Третій підхід передбачає розширення поняття фінансової стійкості. На думку О.І. Барановського та А.М. Єрмошенко, фінансова безпека страхової компанії є більш глибоким поняттям і обов'язковою умовою для її стійкої діяльності [5, с. 151].

На нинішньому етапі розвитку страхового ринку України забезпечення фінансової стійкості страхових компаній є одним із пріоритетних завдань. Слід зауважити, що в ході посилення процесів економічної глобалізації успішне функціонування страхових компаній значною мірою залежить саме від рівня її фінансової стійкості.

Лише забезпечивши власну фінансову стійкість, страховик може генерувати чинники позитивних кількісних і якісних змін для нормального функціонування в теперішній час і зростання фінансового потенціалу в майбутньому. Забезпечення фінансової стійкості страховика є складним процесом, який пов'язаний із постійним контролем усіх сфер його діяльності та своєчасною реакцією його менеджменту на зміну внутрішнього та зовнішнього середовища. Основні та додаткові критерії забезпечення стабільної діяльності страховика представлені на рис. 3 [1].

На фінансову стійкість страховика впливає низка факторів, які можуть мати як внутрішнє (якими може управляти сама компанія), так і зовнішнє походження (спричиняються зовнішніми процесами, компанія не має змоги впливати на них, але повинна враховувати в процесі діяльності) (табл. 2).

До ознак фінансової надійності страхових компаній належать наявність фінансових ресурсів для розвитку як суб'єкта ринку (фінансова надійність) та платоспроможність.

Платоспроможність страховика – здатність страховика виконати свої зобов'язання. Зобов'язання страховика складаються із двох груп:

1) зовнішні зобов'язання, тобто зобов'язання перед страхувальниками, фінансовими установами, перестраховиками, бюджетом;

2) внутрішні зобов'язання – це зобов'язання перед засновниками, представництвами та філіями, співробітниками.

Чинники фінансової надійності страховика: розмір власних коштів збалансований страховий портфель; страхові тарифні ставки; величина страхових резервів, адекватна сумі взятих на себе зобов'язань; розміщення страхових резервів; перестраховування.

Основний складник зовнішніх зобов'язань – страхові зобов'язання, які забезпечуються за рахунок двох основних джерел – страхових резервів, які мають бути адекватними взятим зобов'язанням, і власних вільних коштів.

Досвід закордонних страховиків показує, що страховика можна вважати платоспроможним, коли власні кошти перевищують зовнішні зобов'язання. До власних коштів страховика

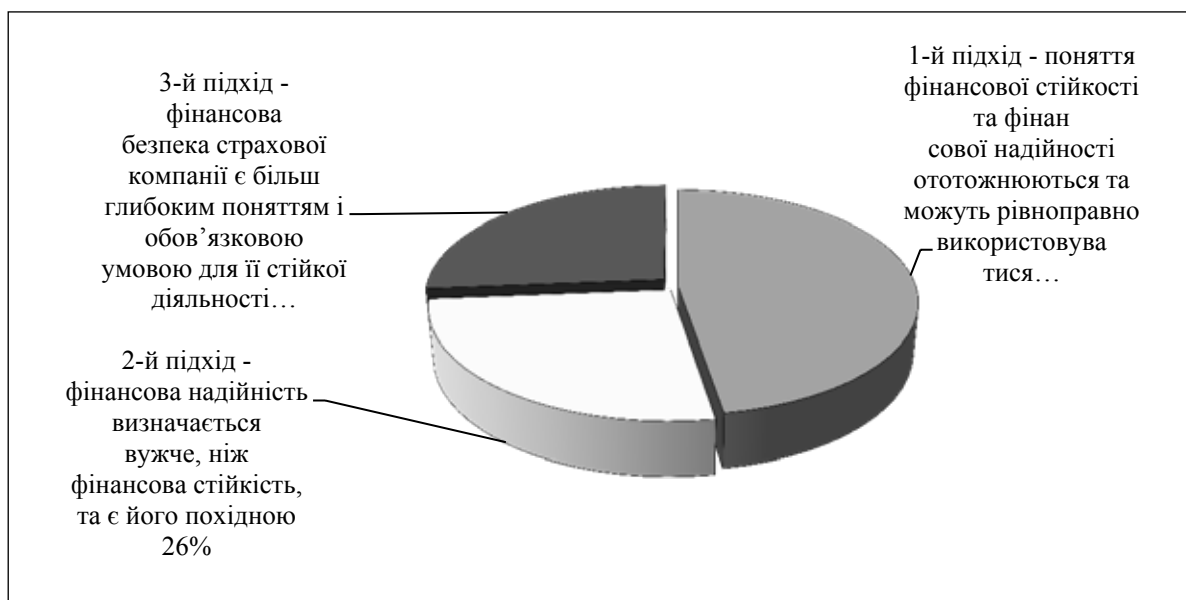

Рис. 2. Підходи науковців до трактування поняття «фінансова надійність»

Таблиця 2

Фактори впливу на фінансову стійкість страхової компанії

Фактори впливу на фінансову стійкість СК	
Зовнішні	Внутрішні
Порядок ліцензування	Загальна стратегія компанії та корпоративна культура
Порядок інвестування страхових резервів	Рівень і пріоритети фінансового менеджменту
Підходи до визначення маржі платоспроможності	Організаційна структура компанії
Регулювання перестраховувальних операцій	Структура збалансованості страхового портфеля
Антимонопольне регулювання	Тарифна політика
Податкове законодавство	Обсяг власного капіталу
Регулювання страхових тарифів	Обсяги клієнтської бази та її стійкість
Ризики природних катаклізмів	Склад та рівень страхових резервів
Соціально-політична ситуація в країні	Політика перестраховування
Інфляційні процеси	Стан регіональної мережі
Рівень конкуренції на страховому ринку	Кваліфікація персоналу
Рівень страхової культури	Строк роботи на ринку та ділова репутація

Рис. 3. Критерії забезпечення стабільної діяльності страховика

належать: статутний капітал, вільні резерви, які формуються за рахунок прибутку, резерви, які не пов'язані із зобов'язаннями, а також нерозподілений прибуток. Власні кошти страховика утворюють запас (маржу) платоспроможності. Значний вплив на фінансову надійність мають правильний розрахунок тарифних ставок та збалансованість страхового портфеля, які відображають реальну ціну ризику з урахуванням збитковості страхової суми на підставі сформованого страхового портфеля та статистичних даних про настання страхових подій за декілька років. Страховий портфель характеризується: характером прийнятих на страхування ризиків та очікуваною ймовірністю їх настання; розміром сукупної страхової суми; кількістю укладених договорів страхування; кількістю діючих страхових договорів; числом застрахованих об'єктів; строком дії договорів; розміром страхових сум.

Для забезпечення платоспроможності страхова компанія повинна прагнути до створення стабільного страхового портфеля шляхом укладання якомога більшої кількості договорів із найбільшою відповідальністю за кожним ризиком. Достатність страхових резервів ураховує вид страхування, термін дії договору, рівномірність розподілу ризику. Розміщення страхових резервів та тимчасово вільних коштів враховує характер розподілу ризику, термін страхування, обсяг акумульованих коштів, необхідність в інвестиційному доході. Перестраховування враховує вартість об'єкту страхування, незбалансованість страхового портфеля, коливання результатів діяльності страховика для передачі частки ризику партнеру та власного утримання зобов'язань. Розмір власного утримання має бути залежним від галузі страхування, харак-

теру ризику, ймовірності та можливого максимального розміру збитку, ступеня схильності до ризику, розміру власних коштів, а також від періоду та території покриття ризику. Додержання страховиком перелічених чинників, які мають вплив на його фінансову надійність, є певною гарантією для страхувальників, які в обмін на сплачені гроші отримують від страховика запевнення щодо забезпечення страхового захисту. Додатковими чинниками, які гарантують фінансову стійкість страховиків і захищають інтереси страхувальників, виступають:

- 1) страхові пули, що об'єднують фінансові можливості щодо прийняття ризиків на страхування багатьох страховиків – членів пулу;
- 2) спеціальні гарантійні фонди – створюються вольовим рішенням органів державного управління для забезпечення безумовності страхових виплат постраждалим. Мета їх функціонування – підвищити надійність страхового ринку.

Сьогодні у вітчизняній науці і практиці не існує єдиного підходу до системи показників фінансової стійкості страхових компаній. У більшості методик пропонується оцінювати фінансову стійкість страхових організацій на основі системи показників фінансової стійкості будь-якого суб'єкта господарювання з адаптацією їх до галузевих особливостей даної сфери.

Поширеними є методичні підходи до оцінки фінансової надійності страхової організації, в основу яких покладено розрахунок одиничного показника фінансової надійності страхової компанії або сукупності показників. Для оцінки фінансової надійності страховика пропонуються такі показники:

- 1) поточна надійність;

- 2) надійність перестраховальної діяльності;
- 3) поточна ліквідність;
- 4) рівень платоспроможності.

Аналіз наукових праць учених-страховиків та вчених-статистиків дає змогу провести групування методичних підходів до аналізу фінансової надійності страхової компанії: в основу першого методу покладено визначення інтегрального показника фінансової надійності страхової компанії; в основу методичних підходів другої групи покладено розрахунок одиничного показника фінансової надійності страхової компанії; методичні підходи третьої групи обґрунтовують теоретичні засади побудови методики оцінювання фінансової надійності страхової компанії [4, с. 140]. Сучасна група науковців пропонує методику оцінки фінансової надійності страхової компанії, яка полягає у визначенні узагальнюючого показника – коефіцієнта фінансової надійності страхової компанії. Коефіцієнт надійності (Кн) страховика характеризує сукупний рівень ліквідності, платоспроможності і рентабельності та розраховується за формулою 1.

$$Кн = \sqrt[3]{Кп \times Кл \times Кр} ,$$

де Кп – коефіцієнт платоспроможності;

Кл – коефіцієнт ліквідності;

Кр – коефіцієнт рентабельності.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, проблема підвищення фінансової стійкості страховиків є актуальним питанням сьогодення. Розв'язання проблеми забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є багатофакторним завданням, оскільки успішне функціонування страхових компаній значною мірою залежить саме від рівня їхньої фінансової стійкості. Лише забезпечивши власну фінансову стійкість, страховик зможе генерувати чинники позитивних кількісних і якісних змін для нормального функціонування в теперішній час і зростання фінансового потенціалу в майбутньому. Саме тому в центрі уваги мають постійно перебувати дослідження щодо аналізу страхової організації, джерел забезпечення фінансової надійності, чинників зовнішнього і внутрішнього впливу, оскільки одним із найважливіших завдань під час визначення якості роботи

страховика є оцінка фінансової стійкості страховика, що є одним із головних індикаторів того, чи зможе страхова компанія в майбутньому виконати свої зобов'язання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Напрями удосконалення фінансової стійкості страхових компаній / Г.О. Величко, Н.М. Сташкевич, О.С. Сташкевич. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. С. 79–82.
2. Временко Л.В., Подзолкова Ю.В. Теоретичні аспекти формування страхового портфеля страховика. Економічна наука XXI століття: реалії та перспективи: у 2-х ч. Дніпропетровськ: Гельветика, 2013. С. 248.
3. Динаміка страхового ринку України. URL: <https://forinsurer.com/ratings/>.
4. Кисельова І.Ю. Оцінка фінансової надійності страховика. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. № 15. С. 139–143.
5. Олійник В.М., Бондаренко Є.К. Поняття фінансової стійкості страхової компанії та елементів впливу на неї. Збірник наукових праць. 2014. № 39. С. 148–160.

REFERENCES:

1. Velichko G. A. (2017) Directions of improving the financial stability of insurance companies. Scientific a messenger of the International Humanities University, pp. 79–82. (in Ukrainian)
2. Vremenko L.V. (2013) Theoretical Aspects of Formation of the Insurance Portfolio of the Insurer. Economic Science of the XXI Century: Realities and Prospects. // Collection of scientific works on actual problems of economics: in 2 parts / Scientific organization "Perspective". – Dnipropetrovsk: Publishing House "Helvetika", pp. 248. (in Ukrainian)
3. Dynamics of the insurance market of Ukraine [Electronic resource] – Resource Access Mode: <https://forinsurer.com/ratings/>
4. Kisilova I. Yu. Estimation of the financial reliability of the insurer. Bulletin of the ONU named after II Mechnikov, 15, pp. 139–143. (in Ukrainian)
5. Oliynyk V. M. (2014) The concept of financial stability of an insurance company and the elements of influence on it. Collection of scientific works., № 39., pp. 148–160. (in Ukrainian)

Kosareva I.P.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of Department of Finance and Credit
Kharkiv Institute of Finance,
Kiev National Trade and Economic University

Lysenko D.D.

Graduate Student
Kharkiv Institute of Finance,
Kiev National Trade and Economic University

FEATURES OF ASSESSMENT OF FINANCIAL RELIABILITY AND STABILITY OF INSURANCE COMPANIES OF UKRAINE

With the development of the insurance market, the importance of determining the degree of reliability and solvency of insurance companies, assessing their financial status and results is increasing.

One of the prerequisites for the formation of full-fledged market relations in Ukraine is to increase the role of insurance companies as one of the key components in the management system. Insurance companies, mobilizing cash and turning them into capital; they are able not only to protect the social production but also to make the necessary investments in the country's economy and contribute to the development of the capital market itself.

The urgency of the theme of the course work is determined by the objective need to specify the concept of "financial insurer reliability" and to develop a methodology for its assessment, based on which the interpretation of economic categories should be justified. In economic literature, there is a common opinion that analytically this indicator is defined as the sum of a number of individual indicators taken with different weight factors, representing the degree of influence of a particular factor on the end result.

The concept of financial reliability – a comprehensive, absorbing the question of the adequacy of equity, the availability of insurance reserves, as well as solvency, liquidity, and profitability. The insurance company will be financially reliable if the insurer is able to fulfil its obligations to other economic entities in any adverse situation, both in the present and in the future. Thus, the financial resources of the insurer are the basis of the formation of financial reliability.

In our work, we considered the peculiarities of assessing the financial soundness and stability of Ukrainian insurance companies. We analysed the current state of the Ukrainian insurance market and identified trends in reducing the number of insurance companies. The dissenting views of scholars regarding the term "financial security" and the financial stability of the insurer were dispelled. The criteria of the provision and factors influencing the insurer's financial stability, as well as methodical approaches to the analysis of the financial reliability of the insurance company were considered.